

به نام خداوند عشق آفرین

چهار مضرب

«تاریخی شیه خوانی و چهار مجلس جدید»

شاعر:

رضا نعمتی

مقدمه: استاد علاء‌الدین قاسمی

تصحیح و ویرایش: استاد علی اکبر کمالی نهاد

سرشناسه	نعمتی، رضا، ۱۳۷۲ -
عنوان و نام پدیدآور	چهارمضرباب: چهار مجلس شبیه خوانی / مولف رضا نعمتی؛ مقدمه علاءالدین قاسمی؛ تصحیح و ویرایش علی اکبر کمالی نهاد.
مشخصات نشر	قم: اقلیم مهر، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	۱۸۰ ص:؛ مضمون.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۵۰۲۷-۵۷-۰
وضعیت فهرست نویسی: فیبا	
یادداشت	کتابنامه.
عنوان دیگر	چهار مجلس شبیه خوانی.
موضوع	تعزیه نامه ها
موضوع	تعزیه — ایران
شناسه افزوده	کمالی نهاد، علی اکبر، ۱۳۵۳ - ویراستار
شناسه افزوده	قاسمی، علاءالدین، مقدمه نویس
رده بندی کنگره	۱۳۹۲ ج ۹ / PIR۲۲۱۲/ن
رده بندی دیویی	۵۱۲/۲۴۸۴
شماره کتابشناسی ملی	۳۳۸۸۶۶۱

شناختنامه کتاب:

نام کتاب: چهارمضرباب، ساعر: رضا نعمتی
مقدمه: استاد علاءالدین قاسمی، تصحیح و ویرایش: علی اکبر کمالی نهاد
 طرح جلد: رضا نعمتی

ناشر: اقلیم مهر، چاپ: علوی، صحافی: معالی

نوبت چاپ: اول، شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۰۲۷-۵۷-۰

ارتباط با شاعر:

www.rezanematiaraki.blogfa.com

rezanematiaraki@yahoo.com

پخش و فروش:

قم، خیابان آذر، مجتمع تجاری سعدی، انتشارات اقلیم مهر، ۹۱۲۲۵۳۳۳۱۶.

هرگونه اجرا یا کپی برداری از این اثر بدون داشتن دست خط کتبی صاحب اثر، پیگرد قانونی دارد.

ساز و قدر دانی

بدینوسیله از همکاری و راهنمایی های استاد گرامی آقای
دکتر علی اکبر کمالی نهاده اساتید شبیه خوانی ایران استاد
علاء الدین قاسمی، استاد رضاحیدری، استاد مرتضی صفاریان و
فقه های ارجمند حجت الاسلام کاظم صدیقی، حجت الاسلام
سید محمد جواد جانی، حجت الاسلام سید جواد طبسی و فقیه
عالی قدر جناب آقای سید مرتضی خاتمی و تمامی افرادی که
این جانب را در چاپ این کتاب و نشر فرهنگ اسلامی یاری
نمودند، سپاسگزاری می گردد.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۵	مقدمه‌ی استاد علاء‌الدین قاسمی
۷	مقدمه‌ی مصحح
۹	تأییدنی‌ی اساتید شبیه‌خوانی بر چهار مضراب
۱۰	تاریخچه‌ی شبیه‌خوانی و سخن شاعر
۱۷	مضراب اول: مجلس شبیه‌خوانی پیرالعلم
۴۳	مضراب دوم: مجلس شبیه‌خوانی شهادت حبیب ابن مظاهر(س) ...
۸۵	مضراب سوم: مجلس شبیه‌خوانی شهادت امام جواد (ع)
۱۵۳	مضراب چهارم: مجلس شبیه‌خوانی قلعه‌ی آژیدهاک
۱۷۸	منابع

به نام خداوند جان آفرین حکیم سخن در زبان آفرین

سپاس خدایی را که سزاوار ستایش است و بس! اوست که با یک اشاره نیستی را به هستی مبدل می‌کند و از خاک سیاه، گل سرخ و از آب شور میوه‌ی شیرین می‌روانند، هستی پرتوی از رحمت و تفکر قطره‌ای از عنایت اوست که بر گوهر وجودی انسان‌ها تابانده است. درود بر حقیقت جمال ازلی و آیینی کمال لم‌یزلی، محمود احمد ابوالقاسم مُصطفی مُحَمَّد (ص) و اهل بیت گران قدرش. آخرین فرستاده‌ای که عرب بدوی او را شاعر می‌نامید. شاعری که نه خواندن می‌دانست و نه کتابت، اما سینه‌اش سرمنشأ انوار وحی شد؛ از آن هم که ندا آمد:

«بخوان، به نام پروردگارت که تو را آفرید...»

و با خواندن بود که انسان توانست حق را باطنی را از هم بشناسد و پا به میدان جهانی بگذارد. شاعران نیز در این میدان بررد آزمایش قرار گرفته‌اند، گروهی با عام حق بودند و گروهی هم هوادار خاص باطل. درود بر اخلاص کمیت و سلام بر آزادی و شهامت. اما شعر:

شعر سخنی است خیال‌انگیز که از ابیاتی موزون و مساوی ساخته شده باشد که اعراب قافیه بر آن‌ها لازم شده است؛ لیکن از نظر منطقیان شعر خیال را برمی‌انگیزد و آن را می‌شوراند. پس از سخن حکیمانه‌ی شیخ الرئیس در منطق (شفاء) پیش از هر چیز کوتاه‌ترین عبارت را در تعریف شعر از قدامه ابن جعفر در نقد شعر باز می‌خوانیم: «شعر سخنی موزون است که بر معنی

دلالت دارد.» شعر عبارت است از خلق زیبایی که گاه به وسیله‌ی کلام و گاه به وسیله‌ی وزن و قافیه و گاه بدون هیچ کدام از این‌ها نقش می‌بندد.

هنگامی که جنین قلبش شروع به تپش می‌کند، یک ملودی شروع به نواختن می‌شود که برای مادر گوش‌نوازترین آوای آفرینش است و با ضربانش سمفونی محبت مادرانه را انتقال می‌دهد.

به راستی که ضربان‌ها اعجاز‌آورترین موسیقی خلقت‌اند. شاید این موسیقی همان است که مولوی در روز الست شنیده که می‌سراید:

ما همه اجزای آدم بوده‌ایم در بهشت آن لحن‌ها بشنوده‌ایم

بپای عزیز و گران‌قدر جناب آقای رضا نعمتی،
نمی‌دانم با چه زبانی از شما به خاطر اشعار نوگرایانه و سبزاندیشان
در حفظ فرهنگ سبزخوانی تقدیر و تشکر نمایم. فقط می‌گویم حتی اگر
در طول عمرت یک دل را به ابد مصائب اهل بیت گریان کرده باشی، اجر
کثیری در آخرت داری، خوشا به حالت.

با احترام
رضا نعمتی

انسان از آغاز زندگی‌اش بر روی این کره‌ی خاکی و انس-گرفتنش با زندگی اجتماعی، همیشه در سوگ از دست دادن گرانمایگان و دیگر هموعانش غمناک گشته و به ماتم نشسته است و آیندگان آثار و سوگ سروده‌هایی دردناک در رثای از دست رفتگان پدید آورده‌اند. سرزمین اساطیری ایران با فرهنگ چند هزار ساله‌ی خود، یکی از آغازگران غمنامه‌های بشری است. سوگ سیاوش، باستانی‌ترین غمنامه‌ی رایج در جامعه‌ی ایرانی است که بعد از ظهور اسلام، در تبدیل و تبادل فرهنگی خود، بنا به علاقه‌ی خاصی که ایرانیان به خاندان عصمت و طهارت - علیهم السلام - داشتند، به سود معانی و رنج‌های امام حسین (ع)، قهرمان سرفراز کربلا و بزرگ سالار، شهیدان عام، به کنار رفته است و بزرگ‌ترین آیین نمایشی جهان «تعزیه» را پدید آورده است.

در دوره‌های مختلف تاریخ اسلامی، کشورمان، اجرای آیین سوگواری شبیه‌خوانی گاهی به دلیل تعصب برخی از اهل امور دینی و مذهبی، در خفا اجرا می‌شده است و آل بویه به ویژه امیر معزالدوله، یکم در سال ۳۵۲ م. ق. اجرای عمومی آن را تأیید کرد و از آن زمان و به طور خاص، از دورهی صفوی مجالس شبیه‌خوانی با استفاده از ظرایف و دقایق اعتقادی، ایمانی و هنری به مرحله‌ی اجرا گذاشته شد و از آن زمان تا عصر ما این نمایش آیینی، مذهبی با شکوه و سوز و گداز خاصی اجرا می‌شود؛ اما با همه‌ی اینها، آسیب‌های بسیاری نیز متوجه آن بوده است. بزرگ‌ترین آسیبی که گاه آن را تهدید کرده است، محول کردن قضاوت و داوری در این مورد به کسانی است که در این زمینه تخصصی نداشته‌اند. همچنین راه انداختن دسته‌های شبیه‌خوانی برخلاف شرع و عرف و گاه استفاده از شبیه‌خوانانی که به مسائل اخلاقی، عبادی و انسانی توجه ندارند و شبیه‌خوانی را صرفاً وسیله‌ی کسب درآمد قرار داده‌اند، از دیگر مشکلات موجود در این حوزه است.

بدون شک میراث شبیه‌خوانی که شامل ادبیات، موسیقی و هنرهای تجسمی با کارکردهای ویژه و بی‌نظیر آن می‌باشد، راه طولانی و دشواری را طی نموده تا از میان تاریخی پرفراز و نشیب به ما رسیده و به شکل مدون و تعیین‌یافته‌ی امروزی تبدیل شده است. آنچه مسلم است، این هنر شریف سیری تکاملی را از آیین به سمت هنری غنی طی نموده است و شایسته است متناسب با اهمیت آن، به رفع کاستی‌ها و مشکلات آن اقدام گردد. مشکلاتی که با اندکی دقت و توجه و دانش و آگاهی رفع می‌شوند.

در هنر شبیه‌خوانی نسخه به عنوان بستر ادبی و دستور زبان اجرای آن، از اهمیت بالایی برخوردار است و غنا و اصالت یک اجرای خوب، وابسته به نسخه‌ای است که شبیه‌خوانی بر اساس آن شکل می‌گیرد. تغییرات نسخه‌ها یا نسخه‌های نامعتبر یکی از آسیب‌هایی است که اجراهای شبیه‌خوانی با آن روبه‌روست. اضافه شدن ابیات یا کم شدن آن‌ها و وارد شدن تحریف‌ها و وقایع و حوادث ساختگی و بدون اصالت تاریخی، در اجرای شبیه‌خوانی حاصل در دسترس نبودن یا عدم پایداری به نسخه‌ای معتبر در اجرای شبیه‌خوانی است.

این اثر که حاصل مطالعه و پژوهش علمی محقق و شاعر جوان، آقای رضا نعمتی است، کوشش می‌نماید تا این کاستی‌ها را به حداقل برساند و نسخه‌هایی نزدیک به واقعیت از چهار مجلس شبیه‌خوانی را ارائه نماید.

نعمتی شاعر جوانی است که تجربه‌ی «زنگار» را در کارنامه‌ی شاعری‌اش دارد و با عشق و علاقه‌ی قابل‌تقدیری که از ادب و مطالعات مذهبی سراغ دارم، به مطالعه و تحقیق در متون دینی و مذهبی پرداخته و با تلفیق احساس و عاطفه‌ی شعری با پژوهش و تحقیق، خواسته تا خدمتی نیز به هنر نمایشی شبیه‌خوانی نماید؛ آرزو می‌کنم مأجور شفاعت ائمه بوده و توفیق و بهروزی و ذوق و عاطفه‌ای پرشور کمینه تحفه‌ی ایزدی‌اش باشد.

علی اکبر کمالی نهاد

اراک - پاییز ۱۳۹۲